

Οι πρώτες πήλινες λάρνακες στον ελληνικό χώρο εμφανίζονται στην Κρήτη πριν το 2000 π.Χ., η χρήση τους όμως γενικεύεται μετά το 1375 π.Χ., δηλαδή μετά την καταστροφή των ανακτόρων της Κνωσού, και συνεχίζεται ως το τέλος της ΥΜ περιόδου. Οι λάρνακες φέρουν συνήθως γραπτή διακόσμηση και ανήκουν σε δύο τύπους, τις κιβωτιόσχημες, που μιμούνται ξύλινα πρότυπα, και τις λουτροειδείς, δηλαδή αυτές που έχουν σχήμα λουτήρα.

Στην ηπειρωτική Ελλάδα η χρήση πήλινων λαρνάκων δεν φαίνεται από τον αριθμό των ευρημάτων να ήταν τόσο διαδεδομένη όσο στην Κρήτη, γι' αυτό και είχε διατυπωθεί η θεωρία ότι οι Μυκηναίοι σπάνια χρησιμοποιούσαν λάρνακες. Λουτήρες σαν αντικείμενα χρήσεως έχουν βρεθεί αρκετοί, γραπτοί και άγραπτοι, ενώ σε μία περίπτωση ένας άγραφτος λουτήρας βρισκόταν σε ιερό κτίριο (στο Κτίριο των Τοιχογραφιών στο Θρησκευτικό Κέντρο της ακρόπολης των Μυκηνών). Ελάχιστα παραδείγματα λουτήρων είχαν χρησιμεύσει για ταφή, απ' ό,τι είναι μέχρι σήμερα γνωστό.

Κιβωτιόσχημες λάρνακες, γραπτές και μη, έχουν βρεθεί σποραδικά σε διάφορα μέρη της ηπειρωτικής Ελλάδας, κυρίως στην Αργολίδα και στη Βοιωτία, καθώς και στα νησιά του Αιγαίου. Όσο όμως προχωρεί η έρευνα, έρχονται συνεχώς στο φως νέα παραδείγματα, γι' αυτό και δεν είναι ακόμα δυνατόν να εξαχθούν οριστικά συμπεράσματα για το πόσο συχνή ήταν η χρήση λαρνάκων από τους Μυκηναίους. Εξάλλου υπάρχουν πλέον ενδείξεις ότι χρησιμοποιούντο και ξύλινες λάρνακες -φέρετρα- καθώς και φορεία, αλλά επειδή το φθαρτό τους υλικό δεν έχει διατηρηθεί, οι γνώσεις μας για τα αντικείμενα αυτά είναι περιορισμένες.

Ένα μοναδικό σύνολο από πήλινες λάρνακες ανακαλύφθηκε σε μια σειρά ανασκαφών από το 1968 ως το 1976 στην Τανάγρα, στα σύνορα Αττικής Βοιωτίας. Παλαιότερα στην ίδια

περιοχή είχαν βρεθεί και άλλες παρόμοιες. Προέρχονται από θαλαμωτούς τάφους δύο νεκροταφείων: Η χρήση του παλαιότερου νεκροταφείου άρχισε στην ΥΕ ΙΙΙ Α περίοδο, λίγο μετά το 1400 π.Χ., και έληξε στα μέσα της ΥΕ ΙΙΙ Β περιόδου, ενώ το δεύτερο ιδρύθηκε στην ΥΕ ΙΙΙ Β περίοδο και ήταν σε χρήση ως τα μέσα του 12ου αι. π.Χ. Έτσι οι λάρνακες είναι καλά χρονολογημένες από το 1400 έως περίπου το 1170 π.Χ. Οι δύο οικισμοί στους οποίους ανήκαν τα νεκροταφεία ανακαλύφθηκαν σε μικρή απόσταση. Φαίνεται ότι την εποχή αυτή ζούσε στην Τανάγρα μια κοινότητα που γνώριζε τα μινωικά έθιμα και είχε υιοθετήσει τη λάρνακα ως τρόπο ταφής, παράλληλα με τον συνηθισμένο ενταφιασμό χρησιμοποιούσε για τους νεκρούς της και τις λάρνακες μινωικού τύπου. Σύμφωνα με τον ανασκαφέα, ίσως η κοινότητα αυτή να ήταν "συντεχνιακή" και να επιδιδόταν στην κατασκευή λαρνάκων.

Οι λάρνακες της Τανάγρας είναι μικρές (0,40 έως 1,05 κ.), κιβωτιόσχημες, με τέσσερα συμφυή πόδια, και έχουν κάλυμμα επίπεδο που φέρει κατά κανόνα διακόσμηση όταν η λάρνακα είναι γραπτή. Τα αετωματικά καλύμματα είναι σπάνια στην ηπειρωτική Ελλάδα, ενώ συνηθίζονται στην Κρήτη. Στον πυθμένα υπάρχουν συνήθως οπές για να φεύγουν τα υγρά που προέρχονται από τη σήψη του νεκρού. Είναι κατασκευασμένες από χονδρό, τραχύ πηλό και είναι επικονιαμένες με υπόλευκο επίχρισμα. Επάνω στο ανοιχτόχρωμο κονίαμα το σχέδιο με μαύρη ή κοκκινωπή βαφή είναι βιαστικό, αλλά έντονα ζωγραφικό και ζωντανό, αντανakλώντας την τεχνοτροπία με την οποία εκφράζεται η μυκηναϊκή τέχνη στα ύστερα χρόνια. Οι γωνίες των λαρνάκων κοσμούνται κατά κανόνα με αβακωτό κόσμημα, ενώ στις μακρές και στενές πλευρές εικονίζονται θέματα που έχουν σχέση με τα ταφικά έθιμα: η πρόθεσις του νεκρού, γυναίκες αλλά και άνδρες θρηνωδοί, σπονδές, ταυρομαχία, μονομαχία, άρματα, γυναικείες μορφές μέσα σε αρχιτεκτονήματα, πομπή γυναικών και ιερέας που κρατά παλλάδιο. Εικονίζονται ακόμη μεγάλα πουλιά, που συνδέονται με τον πυκνό ρυθμό της κεραμικής, και ορισμένες σκηνές που προδίδουν συναισθηματική φόρτιση, όπως το τύλιγμα του νεκρού στο σάβανο ανάμεσα σε θρηνωδούς ή η εναπόθεση ενός νηπίου μέσα σε μια μικρή λάρνακα πάνω από την οποία σκύβουν δύο πενθούσες μορφές.

Ο κύκλος των παραστάσεων αυτών, πλούσιος και πρωτότυπος, αποτελεί την πιο ολοκληρωμένη αποτύπωση των νεκρικών τελετών της Μυκηναϊκής εποχής, οι περισσότερες από τις οποίες είναι γνωστές μόνο από το ομηρικό έπος.

Είναι αναμφισβήτητο ότι στις λάρνακες της Τανάγρας υπάρχει κρητική επίδραση, αλλά η νοοτροπία που διέπει τη διακόσμησή τους είναι διαφορετική. Στην Κρήτη, στην περιοχή του Ρεθύμνου αλλά και αλλού, έχουν βρεθεί παρόμοιες λάρνακες σύγχρονες και παλαιότερες από τις λάρνακες της Τανάγρας. Οι εικονιστικές παραστάσεις που τις διακοσμούν είναι σύμφωνες με το μινωικό πνεύμα: έχουν περισσότερο συμβολικό παρά ρεαλιστικό χαρακτήρα. Ανθρώπινες μορφές δεν εμφανίζονται τόσο συχνά, αλλά ακόμη και όταν εικονίζονται, η σχέση τους με τον γύρω κόσμο δεν έχει την αμεσότητα με την οποία αγγίζουν την πραγματικότητα οι μορφές της Τανάγρας, οι πρώτες μορφές της ελληνικής

προϊστορικής τέχνης που αποκαλύπτουν τον ψυχισμό τους και υποβάλλουν με τρόπο άμεσο τα συναισθήματά τους.

Η τεχνοτροπία που χαρακτηρίζει τις παραστάσεις των σαρκοφάγων της Τανάγρας δεν είναι μινωική. Έχει μια σκληρότητα και μια τραχύτητα εντελώς ιδιότυπες. Θυμίζει τις τοιχογραφίες της τελευταίας μυκηναϊκής περιόδου, τους κρατήρες με τα άρματα, καθώς επίσης και τον πυκνό ρυθμό της κεραμικής.

Παρατηρούμε ότι διακρίνονται δύο διαφορετικές ομάδες θρηνωδών. Η μία ομάδα ανήκει στον ίδιο κύκλο με τις τοιχογραφίες και βρίσκεται πιο κοντά στην επίσημη τέχνη αλλά και στη μινωική παράδοση. Στην τεχνοτροπία αυτή ανήκουν οι πομπές των γυναικείων μορφών που φορούν μινωικό ένδυμα, επίσημο κάλυμμα κεφαλής, και αποδίδονται με περίγραμμα. Η άλλη τεχνοτροπία καινοτομεί και εμφανίζει καινούργια στοιχεία στη μυκηναϊκή τέχνη, όπως πένθιμες σκηνές, πρωτότυπες και πιο περίπλοκες. Οι μορφές αποδίδονται με σιλουέτα, φορούν σκούρα φορέματα και εικονίζονται είτε σε πένθιμες στάσεις, είτε να χορεύουν με ζωηρές κινήσεις έναν ρυθμικό, νεκρικό χορό.

Σε μια από τις καλύτερα διατηρημένες λάρνακες εικονίζεται πομπή γυναικών. Στη μία μακρά πλευρά πέντε γυναικείες μορφές προχωρούν προς τα αριστερά, ενώ στην άλλη, επίσης πέντε μορφές βαδίζουν προς τα δεξιά. Στις στενές πλευρές εικονίζεται ανά μία γυναικεία μορφή. Φορούν επίσης χαμηλό κάλυμμα κεφαλής με λοφίο, γνωστό από παραστάσεις ιερών προσώπων και σφιγγών, σε τοιχογραφίες, ελεφαντουργήματα και σφραγίδες. Είναι πιθανό ότι το επίσημο αυτό κάλυμμα συνδέεται με κάποια συγκεκριμένη τελετή. Όλες οι μορφές υψώνουν τα χέρια προς το κεφάλι, με τη χαρακτηριστική πένθιμη χειρονομία, και είναι ασφαλώς θρηνωδοί. Η έκφρασή τους δείχνει αξιοπρέπεια και λύπη συγχρόνως και είναι ίσως η πρώτη φορά που παρόμοια συναισθήματα απεικονίζονται στη μυκηναϊκή τέχνη. Ο νεκρός είναι μέσα στη σαρκοφάγο και οι μορφές γυρνούν ολόγυρα σαν ένας χορός αρχαίας τραγωδίας. Είναι οι πρόδρομοι των γυναικών που θρηνούν επάνω στους νεκρικούς κρατήρες του Διπύλου. Η φυσιογνωμία τους με την πεταχτή μύτη και το μαζεμένο σαγόνι θυμίζει τις μορφές που εικονίζονται στον "κρατήρα των πολεμιστών" και ιδιαίτερα τη γυναικεία μορφή με την πένθιμη χειρονομία, που είναι το κλειδί για την ερμηνεία της παράστασης του αγγείου. Η σκηνή που εικονίζεται στη σαρκοφάγο είναι υποβλητική και έντονη. Η επανάληψη των όμοιων μορφών με την ιερατική τους στάση συντείνει στη δημιουργία της πένθιμης ατμόσφαιρας.

Σε μια λάρνακα που περιείχε υπολείμματα παιδικής ταφής εικονίζονται τρεις γυναικείες μορφές μέσα σ' ένα αρχιτεκτόνημα. Το επάνω μέρος του σώματός τους φαίνεται μέσα από τρία παράθυρα ή τρεις πόρτες με φεγγίτες ανοικτούς. Οι μορφές είναι στραμμένες προς

την ίδια πλευρά και παρακολουθούν κάποια σκηνή που ίσως έχει σχέση με τον νεκρό, μια τελετή ή την ταφή. Στη μία μακρά πλευρά εικονίζεται μία γυναικεία μορφή, επίσης πίσω από "παράθυρο". Η υπόλοιπη επιφάνεια της σαρκοφάγου καλύπτεται από πλούσια και έντονη γραμμική διακόσμηση. Το θέμα των γυναικών που παρακολουθούν μια σκηνή μέσα από ένα αρχιτεκτόνημα, γνωστό και από την κεραμική και από τις τοιχογραφίες, συνδέεται με διάφορες θρησκευτικές εκδηλώσεις, με επίσημες αλλά και νεκρικές τελετές.

Μία άλλη λάρνακα, σημαντική για τη μελέτη των ταφικών εθίμων, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μνημεία της Μυκηναϊκής εποχής. Στην επάνω ζώνη της μιας μακράς πλευράς εικονίζεται ένα κοπάδι ζώων της οικογένειας των αιγοειδών. Ένας άνδρας στο μέσον ετοιμάζεται να θυσιάσει το υψηλότερο από τα ζώα αυτά. Ίσως ολόκληρο το κοπάδι να προοριζόταν για θυσία προς τιμή του νεκρού. Στην κάτω ζώνη εικονίζεται ένας άνδρας που αρπάζει από τα κέρατα δύο αντιμέτωπους ταύρους, ενώ ένας τρίτος ταύρος κατευθύνεται προς τα δεξιά. άλλες ανδρικές μορφές εικονίζονται επάνω από τους ταύρους και με το ένα χέρι τους στερεώνονται στη ράχη του ζώου, ενώ με το άλλο κρατούν τα κέρατα. Πρόκειται ασφαλώς για τα γνωστά ταυροκαθάψια, άθλημα που συνδέεται με τη θρησκεία, συνηθισμένο στην Κρήτη, το οποίο όμως στην ηπειρωτική Ελλάδα δεν φαίνεται να είχε τόσο ευρεία διάδοση. Στα μεταγενέστερα χρόνια το άθλημα δεν είχε χαθεί εντελώς αλλά ετελείτο σποραδικά σε ορισμένες περιοχές με την ευκαιρία ορισμένων εορτών. Η απεικόνισή του στη σαρκοφάγο ότι έχει κάποια σχέση με την νεκρική τελετή. Πολλές πηγές αναφέρουν αθλητικούς αγώνες σε συνδυασμό με νεκρικές τελετές, από τους οποίους ίσως οι πιο γνωστοί είναι οι αγώνες που οργάνωσε ο Αχιλλέας στην πυρά του Πάτροκλου.

Στην άλλη πλευρά της σαρκοφάγου εικονίζονται επίσης δύο σκηνές σχετικές με τις νεκρικές τελετές. Στο άνω μέρος εικονίζεται ένας "χορός" από 13 γυναίκες ντυμένες με

φορέματα μαύρα και κόκκινα. Υψώνουν τα χέρια στο κεφάλι στη στάση του πένθους και το βήμα τους μοιάζει ρυθμικό καθώς ίσως ξεκινούν τη πομπή, θυμίζοντας τον χορό της αρχαίας τραγωδίας. Κάτω, εικονίζονται δύο αντιμέτωπα άρματα με τρεις επιβάτες το καθένα. Εμπρός από τα άρματα δύο μορφές, που ίσως μονομαχούν, συνοδεύονται από σκύλους. Στις στενές πλευρές της σαρκοφάγου εικονίζονται στην επάνω ζώνη γυναίκες που θρηνούν και στην κάτω η πρόθεσις του νεκρού.

Μια καλά διατηρημένη λάρνακα κοσμείται στις μακριές πλευρές με ατέρμονες σπείρες, ενώ στις στενές εικονίζεται ανά μία γυναικεία μορφή. Το ενδιαφέρον τμήμα όμως της λάρνακας αυτής είναι το κάλυμμα, που φέρει μια πρωτότυπη πλαστική διακόσμηση από τέσσερα ειδώλια σφηνωμένα στις γωνίες, που ανήκουν σ' έναν τύπο εξαιρετικά σπάνιο, αν όχι μοναδικό. ο τύπος αυτός είναι γνωστός μόνο από την Τανάγρα, όπου και άλλες λάρνακες φέρουν παρόμοια ειδώλια τοποθετημένα σαν ακρωτήρια στις τέσσερις γωνίες του καλύμματος. Το σώμα των ειδωλίων έχει μαύρη διακόσμηση και είναι συνδυασμός δύο διαφορετικών θεμάτων: το κάτω τμήμα τους μοιάζει με τα γνωστά κέρατα καθοσιώσεως, ενώ το επάνω έχει δισκοειδές σχήμα και είναι ίσως ένας απλοποιημένος τύπος των ειδωλίων σε σχήμα Φ, γνωστών από ιερά και τάφους. Οι πρωτότυπες αυτές μορφές επιστέφονται με πουλιά. Μας διαφεύγει η ακριβής σημασία των παραστάσεων αυτών σε συνδυασμό με τα νεκρικά έθιμα της εποχής, είναι όμως βέβαιο ότι η διακόσμηση της λάρνακας παραπέμπει σ' έναν συγκεκριμένο συμβολισμό. Πρόκειται ίσως για μια από τις απεικονίσεις που επιτρέπει τη συσχέτιση της ψυχής με το πουλί, θέμα πολύ γνωστό από αιγυπτιακές παραστάσεις. Το πουλί με ανθρώπινη μορφή εμφανίζεται στα αιγυπτιακά νεκρικά μνημεία κρατώντας ή όχι το ανκχ και δίνει στον νεκρό δύναμη: μεσολαβεί ανάμεσα στους ζωντανούς και τον νεκρό και του φέρνει τα νεκρικά δώρα που θα τον βοηθήσουν να ξαναζήσει. Το αιγυπτιακό πουλί ήταν το πρότυπο για τη δημιουργία του πτηνού που συμβολίζει την ψυχή στη μεταγενέστερη ελληνική τέχνη. Ήταν επίσης το πρότυπο για τις Σειρήνες και τις Αρπυιές που έχουν στενή σχέση με τον θάνατο: οι Αρπυιές μεταφέρουν τους νεκρούς ενώ οι Σειρήνες τους δίνουν πνευματική τροφή.

Μια άλλη λάρνακα περιείχε κονιορτοποιημένα οστά μικρού παιδιού, δύο ειδώλια και έναν ψευδόστομο αμφορέα. Στη μία μακρά πλευρά εικονίζονται τέσσερις γυναίκες-ιέρειες εκατέρωθεν πεσσοῦ που έχει βάση και επίστεψη. Στην άλλη μακρά πλευρά εικονίζονται μια σφίγγα και μια γυναικεία μορφή εκατέρωθεν ενός κίονος με κιονόκρανο. Δύο ζώα αιωρούνται κοντά στη σφίγγα, η απόδοσή τους δεν είναι σαφής και ίσως να πρόκειται για άλογο και ταύρο. Οι στενές πλευρές κοσμούνται με ατέρμονες σπείρες.

Η σφίγγα, παλαιό γνώριμο θέμα της μινωικής και μυκηναϊκής τέχνης, παίρνει μεγάλη σπουδαιότητα από τον 13ο αι. π.Χ. και εξής. Στη λάρνακα αυτή για πρώτη φορά συνδέεται σαφώς με τους νεκρούς και θα παραμείνει ένα από τα πιο σημαντικά νεκρικά σύμβολα. Εμφανίζεται σαν ένα πνεύμα υπερφυσικό, το μακρινό πρότυπο της Κηρός, του πνεύματος

Λάρνακες

Συντάχθηκε απο τον/την Administrator

Κυριακή, 02 Νοέμβριος 2008 11:45 - Τελευταία Ενημέρωση Κυριακή, 02 Νοέμβριος 2008 11:58

του θανάτου, και εικονίζεται να αγγίζει τον κίονα.